

Rättsavdelningen
Hanna Jarvad
hanna.jarvad@socialstyrelsen.se

Socialdepartementet
s.remissvar@regeringskansliet.se

Socialstyrelsens yttrande över promemorian Utökade befogenheter på särskilda ungdomshem och LVM-hem (Ds 2023:20)

Socialdepartementets diarienummer S2023/02179

9.5 Reglering av säkerhetsklasser på SiS särskilda ungdomshem och LVM-hem

Socialstyrelsen tillstyrker förslaget med följande kommentarer. Socialstyrelsen instämmer i att det finns ett behov av ökad trygghet och säkerhet på institutionerna när det gäller barn, unga och vuxna med de högsta riskerna avseende avvikelser, fritagningar, hot och våld. För att säkerställa att de föreslagna generella inskränkningarna bara kommer att gälla den målgrupp som har behov av sådana inskränkingar anser Socialstyrelsen att det behöver bli tydligare hur säkerhetsklassificering av och placering på hem med förhöjd säkerhetsklassificering ska gå till. Det är även av vikt att det görs noggranna behovsbedömningar i samråd med socialtjänsten inför placering på sådana hem.

9.6 Kopplingen mellan säkerhetsklass och användandet av elektroniska kommunikationstjänster

Socialstyrelsen instämmer i bedömningen, men vill framföra följande. Förslagen om generella begränsningar av rätten till elektronisk kommunikation gäller endast de som är placerade på hem med förhöjd säkerhetsklassificering. Socialstyrelsen anser mot bakgrund av de problem med platsbrist som uppmärksammats både i år och tidigare¹ att det finns en risk att barn, unga och vuxna på grund av platsbrist kan komma att placeras på hem med förhöjd säkerhetsklassificering även i fall där det inte finns behov av en sådan placering. Det riskerar leda till att enskilda utsätts för större begränsningar och inskränkingar i rättigheter än vad som är nödvändigt och befogat i det enskilda fallet. Se även kommentarer under 9.5 om behov av tydlighet avseende hur säkerhetsklassificeringen och beslut om placering på hem med förhöjd säkerhetsklassificering ska gå till.

¹ Se bland annat JO:s beslut den 8 februari 2023, dnr 5633–2022 bland annat JO 2015/16 s. 434 och JO 2017/18 s. 458.

10.10.1 Behovet av att införa generella inskränkningar när det gäller tillgång till privat teknisk utrustning

Socialstyrelsen håller med om att SiS behöver få bättre förutsättningar att kunna bedriva en ändamålsenlig vård samt skapa en tryggare och säkrare boende- och arbetsmiljö. Det kan enligt Socialstyrelsens mening behövas generella begränsningar vad gäller tillgången till privat teknisk utrustning på hem där förhöjd säkerhetsklassificering gäller. Begränsningar i tillgång till privat teknisk utrustning innebär dock inskränkningar i grundläggande fri- och rättigheter. Inskränkningar av den typ som föreslås riskerar att strida mot artikel 16.1 i barnkonventionen som stadgar att inget barn får utsättas för godtyckliga eller olagliga ingripanden i sitt privat- och familjeliv, sitt hem eller sin korrespondens och inte heller för olagliga angrepp på sin heder och sitt anseende. För såväl vuxna som barn riskerar inskränkningarna att begränsa yttrande- och informationsfrihet och rätten till skydd för privat- och familjeliv.² Det behöver vara tydligt när sådana inskränkningar av grundläggande fri- och rättigheter får ske och vilka personer som kan komma att omfattas av inskränkningarna. Det är därför av vikt att säkerhetsklassificering och beslutsprocessen för placering på hem med förhöjd säkerhetsklassificering är tydliggjord och sker på ett rättssäkert sätt. Utredningens förslag (avsnitt 9.5) om att den som vårdas på ett särskilt ungdomshem eller LVM-hem inte får placeras så att han eller hon underkastas mer ingripande övervakning och kontroll än vad som är nödvändigt för att ordningen eller säkerheten ska kunna upprätthållas ger enligt Socialstyrelsens mening inte en tillräckligt tydlig avgränsning av vilka som kan komma att omfattas av de generella inskränkningarna. Detta behöver enligt Socialstyrelsens mening utvecklas i den fortsatta beredningen.

Socialstyrelsen anser även att det måste säkerställas att alla som är placerade på särskilda ungdomshem och LVM-hem har möjlighet att kommunicera med närstående och med socialtjänsten samt att det finns möjlighet att komma i kontakt med IVO och polisen för att slå larm vid kränkningar, övergrepp och våld. Det är även av vikt att de placerade har möjlighet att ta del av vad som händer i omvärlden. Vidare kan framförallt vuxna behöva ha kontakt med Försäkringskassan, hyresvärd och arbetsgivare samt kontakter för att sköta ekonomiska angelägenheter. Möjlighet till sådana kontakter måste därför säkerställas. Såväl barn som vuxna behöver kunna använda identifiering via BankID eller liknande vid till exempel digitala vårdkontakter. Även användning av individuellt utprovade digitala hjälpmedel måste underlättas för de som behöver det.

10.10.2 Generella begränsningar för unga som är dömda till sluten ungdomsvård

Socialstyrelsen tillstyrker förslaget med följande kommentarer. Vid sluten ungdomsvård anser Socialstyrelsen att det finns skäl för de föreslagna begränsningarna, för att skydda barn och unga mot kriminella kontakter och för att främja deras anpassning i samhället. Som myndigheten lyft i kommentarerna till

² Se 2 kap. 1 § regeringsformen och artikel 8 europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna.

10.10.1 måste det dock säkerställas att enskilda kan kommunicera med närstående, myndigheter och vissa andra kontakter samt ha möjlighet att ta del av vad som händer i omvärlden.

10.10.3 Generella begränsningar för de som vårdas enligt LVU och LVM

Se kommentarerna under 10.10.1.

10.10.4 Rätten att stå i förbindelse med en annan person genom elektronisk kommunikation och att följa vad som händer i omvärlden

Socialstyrelsen tillstyrker förslaget med följande kommentarer. Av samma skäl som nämnts under 10.10.1 är det av stor vikt att alla som vårdas på särskilda ungdomshem och LVM-hem har möjlighet att ha kontakt med närstående, socialtjänsten, IVO och polisen.

10.10.5 Användningen av elektroniska kommunikationstjänster i särskilda ungdomshem och LVM-hem där en förhöjd säkerhetsklassificering inte gäller

Socialstyrelsen instämmer i bedömningen och tillstyrker lagförslaget med följande kommentarer. Socialstyrelsen ser positivt på att individuella bedömningar görs utifrån de föreslagna kriterierna samt att beslut föregås av en proportionalitetsbedömning.

10.10.6 Avlyssna eller på annat sätt kontrollera kommunikation

Socialstyrelsen tillstyrker delvis förslaget. Myndigheten anser att det, utöver advokat, inte heller ska vara tillåtet att avlyssna eller kontrollera elektronisk kommunikation mellan den enskilde och IVO, socialtjänst, polis eller stömlinjer. Enskilda inom tvångsvården befinner sig i en utsatt situation och behöver kunna kontakta ovanstående för klagomål och anmälan vid kränkningar, övergrepp och våld. Det är viktigt att så kan ske utan avlyssning och kontroll. FN:s kommitté för barnets rättigheter uppmanar staten att säkerställa att barn har tillgång till konfidentiella och barnvänliga klagomålsmekanismer, inklusive hjälplinjer, för att rapportera alla former av våld och övergrepp, och uppmuntrar barn att använda dessa mekanismer.³

10.10.7 Tidsobegränsade beslut och omprövning av beslut

Socialstyrelsen anser att målgruppen för bestämmelsen bör avgränsas. Förslagen utgår till stor del från gruppen unga som har kopplingar till kriminella nätverk. Även om den gruppen ökat så finns det fortfarande en betydande andel personer

³ Kommittén för barnets rättigheter, Sammanfattande slutsatser och rekommendationer om Sveriges kombinerade sjätte och sjunde periodiska rapport CRC/C/SWE/CO/6-7.

i LVU- och LVM-vård som inte har sådana kopplingar, men som genom förslagen riskerar stora inskränkningar i grundläggande rättigheter. Socialstyrelsen anser därför att den föreslagna bestämmelsen bör begränsas till att gälla för enskilda med kriminella kontakter, eftersom det för den målgruppen kan vara befogat att besluten bara omprövas inom 30 dagar. För andra som vårdas på särskilda ungdomshem och LVM-hem bör nuvarande regelverk gälla.

10.10.8 Kontroll av personer som den unge, den dömda eller den intagne vill kommunicera med

Socialstyrelsen tillstyrker med följande kommentarer. Vid bedömningen behöver hänsyn tas till den enskildes relation till personen i fråga, så att kontakt med exempelvis syskon eller förälder inte vägras enbart för att denne begått eller är misstänkt för brott, om det inte finns starka skäl för det.

10.11.1 Individuella beslut om inskränkningar i rätten att ta emot besök

Socialstyrelsen tillstyrker delvis förslaget. Besök av socialtjänsten, IVO och polis bör inte heller kunna övervakas eller kontrolleras på annat sätt, av samma skäl som anges under 10.10.6.

10.11.2 Möjlighet att i förväg kontrollera besökare

Socialstyrelsen tillstyrker med följande kommentarer. Vid bedömningen behöver hänsyn tas till den enskildes relation till personen i fråga, så att besök av exempelvis syskon eller förälder inte vägras enbart för att denne begått eller är misstänkt för brott, om det inte finns starka skäl för det.

10.11.3 Kroppsvisitation av besökare

Socialstyrelsen tillstyrker förslaget med följande kommentarer. Om besökaren är ett barn behöver särskild hänsyn tas vid bedömningen av om kroppsvisitation ska genomföras liksom vid själva genomförandet av kroppsvisitationen.

13 Konsekvenser

Socialstyrelsen anser att konsekvenser för alla enskilda som vårdas på särskilda ungdomshem och LVM-hem behöver klargöras ytterligare i den fortsatta beredningen av lagstiftningsärendet, inte bara konsekvenser för barn och unga. Det gäller bland annat negativa konsekvenser för enskilda som blir fråntagna sin rätt att kunna kommunicera fritt och ta del av information via elektronisk utrustning. Även positiva effekter för vuxna behöver tas upp som konsekvens, exempelvis ökad säkerhet under vårdtiden.

13.2 Konsekvenser för barn och unga

Socialstyrelsen instämmer delvis i bedömningen. Det saknas resonemang om eventuella negativa konsekvenser för barn och unga som blir fråntagna sin rätt att kunna kommunicera fritt och ta del av information via elektronisk utrustning.

Det saknas också en analys av de risker som förslagen innebär för barnens trygghet och säkerhet inom tvångsvården. En sådan analys behövs mot bakgrund av de brister som funnits inom tvångsvården, se kommentarerna under 10.10.1.

Beslut om detta yttrande har fattats av ställföreträdande generaldirektören Urban Lindberg. I den slutliga handläggningen har avdelningscheferna Pär Ödman, Sabina Orstam och Linda Corsvall samt enhetschefen Mariana Näslund Blixt deltagit. Juristen Hanna Jarvad har varit föredragande.

SOCIALSTYRELSEN

Urban Lindberg

Hanna Jarvad